

ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

«ԱՆՅՈՒՆ» ԹԷ «ԱՆՈՒՆ»

«Վեմ»-ի Գ. Գրբի 124 երեսում կար տպւած վերոյիշեալ վերնագրով մի «պարգաբանութիւն», որի հեղինակը, Մ. հապենպօրէն մի պարգաբանութիւն էր արել եւ նոյնքան էլ հապենպ եզրակացութեան էր հասել, թէ մեր հեղինակներին մեծամասնութիւնը յայտնի պատմական այն բերդը, որտեղ բանտարկւած էր Արշակ Բ. Արշակունիի հայոց բազաւորը, սխալմամբ են «Անյուն» կոչուում, որովհետեւ այդ բերդը կոչուում է «Անուշ» եւ պէտք է սրանից յետոյ նրա մասին գրելիս գրել «Անուշ» եւ ո՛չ թէ «Անյուն»:

Իր այդ հապենպ եզրակացութիւնը Մ. պայմանաւորում է նրանով, որ Խոսիստանում այժմ էլ գոյութիւն ունի մի բերդ, որ կոչուում է Ղասըն Ծիրին կամ Կասըն Ծիրին՝ շինւած մի հայ իշխանուհու կողմից, եւ որովհետեւ «Ծիրին» պարսկերէն բառը հայերէն նշանակում է «անուշ», ուրեմն ե՛ւ պիտի եզրակացնել, որ Արշակի բանտարկւած տեղը կոչուում էր «Անուշ» եւ ո՛չ թէ «Անյուն», մանաւանդ որ մեր հայ իմբնաշարժերի վարիչները նրա մօտով անցնելիս բացակամուում են. «Ահա մեր Արշակի բազաւորի բերդ-բանտը»:

Սայն երկտողով կառնուում եմ ուղղել Մ.-ի «պարգաբանութիւնը» եւ հրաւիրել նրա ուշադրութիւնը այն սխալի վերա, որ արել է իր հապենպ «պարգաբանութեամբ» եւ եզրակացութեամբ:

Արշակ Բ. Արշակունիի բազաւորը բանտարկւած է եղել ո՛չ թէ «Անուշ» բերդում, որ նրա մահից մօտ 300 տա-

րի յետոյ է շինւել, այլ «Անյուն» բերդում, որ պարսկերէն կոչուում է «Ղասըն Գէրամուշ» եւ գտնուում էր Կեդրոնական Պարսկաստանում եւ ո՛չ թէ Խոսիստանում:

«Անյուն» բերդը («Ղասըն Գէրամուշ») այն բերդ-բանտն է, ուր նետւած բանտարկեալների մասին պիտի մոռանալին բոլորն էլ (անյիշելի, պարսկերէն բառը նշանակում է մոռացութիւն) եւ չպիտի յանդգնէին յիշեցնելու Սասանեան բազաւորներին: Յիշեցնողը, չմոռացողը մահւան էր դատապարտուում: «Անյուն» բերդը մի տանջարան էր, ուր ընկնողները կտրւած էին աշխարհից եւ տանջանքի մէջ անցնում էին իրենց օրերը մինչեւ մահ:

Միակ մարդը, որ յանդգնել է «Անյուն» բերդում եղող մի բանտարկեալի՝ Արշակ Բ. Արշակունու մասին յիշել, եղել է Դրաստամադը, Արշակ Բ.-ի պալատի ներքնապետը, որ Շապուհ Բ.-ի կեանքը ազատած լինելուն համար ո՛չ միայն պատժի չենքարկւեց իր յանդգնութեան համար, այլ ե՛ւ իրաւունք ստացաւ Արքայից Արքայից գնալ եւ «Անյուն» բերդում տեսնել իր բազաւորին Արշակ Բ. Արշակունուն: Սասանեանների երկարատեւ իշխանութեան օրով շատեմ են բանտարկւել Անյուն բերդում, բայց ո՛չ ոք չի յանդգնել նրանց մասին յիշել. նրանք մոռացւել են եւ մեռել «մոռացութեան» այդ բերդում, «Ղասըն Գէրամուշում»:

Անուշ բերդը, այն բերդը, որ գտնւում է Թեհրան-Բաղդադ մեծ ճանա-

պարհի վրա եւ որ այսօր էլ գոյութիւն ունի եւ պարսկերէն լեզուով կոչուում է «Ղասը Շիրին», ընդհակառակը. սիրոյ, համոյժի եւ զարեմութեան վայր էր: Նրա հիմնադիրը, ճիշտ որ մի հայ իշխանուհի է եղել Արշակունեանց տոհմից, անունը Անուշ (Շիրին), արտակարգ գեղեցկուհի, ճարպիկ, լաւ որսորդ, որին սիրել է պարսից խոսրով Փերվիզ քագաւորը, Արդարադատ Անուշիրվանի թոռը, որ զահ բարձրացաւ Քրիստոսի 590 թւին: Ուրեմն Անուշ բերդը շինել է Քրիստոսի 590 թւից յետոյ իշխանուհի Անուշի կողմից, որի անունով ե՛ւ կոչւել է Անուշ բերդ, Ղասը Շիրին: Այդ բերդում են անցկացրել սիրով արբշլո իրենց օրերը Սասանեան խոսրովը Արշակեան Անուշի հետ: Յայտնի պարսիկ բանաստեղծ Նիզամի ճիւղի է ճրանց սիրոյ հավերժութեան մի ընդարձակ փերքըւած «խոսրով եւ Շիրին» վերնագրով:

Եզրակացութիւն — մեր գրողների մեծ

մասը չեն սխալւել, որ այն բերդ-բանտը, ուր նետուած է եղել Արշակ Բ. Արշակունին, հայոց քագաւորը, կոչել են «Անուշ բերդ», «Ղասը Ֆերամուշ» եւ ո՛չ թէ Անուշ բերդ, Ղասը Շիրին, մենք էլ պէ՛տք է հետեւինք մեր գրողների մեծամասնութեան:

Մեր մեծ վիպասան Րաֆֆին էլ կարծել է, որ Արշակ Բ. բանտարկւած է եղել Ղասը Շիրինում, Անուշ բերդում, դրա համար էլ գրում է. «անունը փաղցր, բայց ինքը լիք դառն յիշողութիւններով»: Ո՛չ, Անուշ բերդը ո՛չ միայն անունն է փաղցր, այլ ե՛ւ ինքն էլ լիքն է եղել փաղցր յիշողութիւններով, սիրոյ եւ համոյժի, երջանկութեան եւ զինեքութի յիշողութիւններով: Դառն յիշողութիւններով լիքն էր *Անուշ բերդը, Ղասը Ֆերամուշը*:

Շապուհ Բ. տիրում էր Քրիստոսի 309-379 թւերին: Անուշ բերդը շինած է Քրիստոսի 590 թւից յետոյ:

Թեհրան ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՄԻ ՀԻՆ ԹՈՒՈՒՑԻԿ

«Վեմ»-ի առաջին գրում տպագրւած թժ. Միք. Զալեանի համառօտ յուշերում, ի միջի այլոց, ասւած է. —

«Հայրենասէրների Միութիւնը» հրատարակել է պարբերաբար. թէպէտ եւ անկանոն կերպով, մօտաւորապէս հինգ համար իր բառացիկների, մինչեւ 1885-86 ուսումնական տարւոյ վերջը, երբ հիմնադիրների Մոսկւայից հեռանալու եւ զանազան կողմեր ցրւելու պատճառով, հայկական ազգասիրական-յեղափոխական գործունէութեան կենտրոնը անցնում է Թիֆլիս, ուր, քիչ յետոյ, հիմնւում է, ինչպէս վերը ասացինք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» (էջ 114-15):

Ռուս յեղափոխական կազմակերպութեան բերան«*Հարգման Վոլեա*»-հանդէսի 1885 թ. № 10-11-ի մէջ փաղա-

ծօրէն բերւած է հայերէն մի բառացիկ, որը, անկասկած, հանդիսանում է «Հայրենասէրների Միութեան» հրատարակած բառացիկներից մէկը: «Նարդնաշա վոլեա»-յի խմբագրութիւնը հրատարակել է այդ բառացիկը հետեւեալ նախաբանով. —

«Տպագրում ենք քարգմեղաբար մէկ-երկու փաղածֆներ հայկական մի կոչից, որ լոյս է տեսել 1885 թ. փետրւար 22-ին, նոր կազմած հայ յեղափոխական խմբակի (*կրուսկ*) կողմից»:

Ահա այդ բառացիկը. —

«Եղբայրներ եւ հոյեր,

Այսօր Ձեր բոլորի առջեւ կատարւում է ահաւոր գազանութեան մի փաստ, որ վայել է քաշիթգուկների վայրենու-